

## **Открытый урок по балкарской литературе в 6 классе учителя балкарского языка и балкарской литературе Узденовой Замиры Исмаиловны.**

Дерсни темасы: Малкъар халкъ жырла.

Дерсни мураты: малкъар халкъ жырланы тарых магъаналарын ачыкълау; малкъар халкъ жырланы къауумлагъа юлешиу: окъуучуланы халкъ жырланы магъаналарын ангылата Туугъан жерге суймекликлерин ёсдюрюу.

Дерсге керекли затла:интерактив къанга; малкъар халкъны тарыхыны юсюнден китапладан кёрмюч хазырлау.

Юй дерсни соруу: Малкъар халкъ жырланы шатык окъуп келирге.соруулагъа жууап этерге. Сайлап, бир жырны кесегин кёлден билирге.

Соруула бла ишлеу: 1) Таулу адам жашауунда жыргъа не магъана бергенди? (Таулу адам жыргъа не заманда да уллу магъана бергенди.Жыр ишлерге эм жашаргъа болушханды. Жырсыз адамны жашауу жарыкъ болмайды) 2) Сиз къаллай халкъ таулу жырла билесиз? («Ёрюзмекни жыры», «Апсаты», «Белляу», «Эрирей», «Долай», «Ийнай»)

3) Жырланы нени юсюнден жырларгъа суйгендиле таулула? (жигитликни, суймекликни, ишни, жортуулну эм хар ананы белляу жыры болгъанды) 4) «Апсаты» деген жыр нени юсюнденди? (Бу жыр эртте заманда этилгенди. Ол заманда таулуланы кёкню, жерни, кюнню, кёкню, агъачны, ууну эм аны кирик башха затланы кесини Аллахы болгъанды. Ол заманда таулула мажюсю динни тутхандыла. Апсаты – ууну Аллахы болгъанды. Адамла Апсатыдан хайырлы ууну тилегендиле. Уучугъа болушуругъун излегендиле.) 5.) Жырны кесегин кёлден айтдырыу. 6) «Эрирей» деген халкъ жыр нени юсюнденди? (Сабанчыланы жырыды, ала аны ындыр басхан заманда жырлагъандыла) 7. «Долай» деген халкъ жыр нени юсюнденди? («Долай» деген жырны жау чайкъагъан заманларында жырлагъандыла, жауну Аллахы Долайгъа аталгъанды. Бурунгу заманда таулула кёп мал тутхандыла эм ийнеклени саууп, сютню башын алып, жау чайкъагъандыла. Долай къалай десе, алай боллукъ сунуп аны бек сыйлы кёргендиле) 7). «Ийнай» деген халкъ жыр нени юсюнденди? («Ийнай» деген жыр тиширыуланы жырыды. Ала аны жамычы неда кийиз басханда – ургъанда айтхандыла) 8). «Белляу» деген халкъ жыр нени юсюнденди? («Белляу» деген жыр таулу аналаны жырыды. Хар ананы кесини белляуу-бешик жыры болгъанды сабийне аталгъан. Хар ана баласын насыплы, кючлю, саулукълу боллугъун суйгенди. Иги къууум этген бизни миллет энчилигибизди. Хар сабий кёлден билип келген жырны юзююн кёлден айтады эм жангы темагъа кёчебиз.

Жангы теманы ангылатыу.

Сабийле, биз бююн да халкъ жырланы юсюнден айтырыкъбыз. Малкъар халкъ жырла кёпдюле, ала бизни алтын хазнабыздыла. Малкъар халкъ жырланы магъаналарына кёре бир ненча къауумгъа юлеширге боллукъду. Биринчи къауум мажюсю тейрилге табынган жырладыла. Экинчи къауумгъа урунуу жырла киредиле. Ючюнчю къауум тарых жырладыла. Тёртюнчю къауум суймеклик жырла боладыла. Бешинчи къауумгъа чам жырланы санаргъа боллукъду. Алтынчы къауумгъа бешик жырла киредиле. Жетинчи къауумгъа уа чабыулну, жортуулну жырлары киредиле. Дагъыда былайда жияу жырланы айтыргъа боллукъду. Бек эртте замандадан бери таулуну жашауу жыр бла бирге

барады. Ол жырлада Ата журтха суймеклик дайым ачыкъланады. Алада ёмюрледе болгъан затлагъа бизни жарсытхан да, къууандыргъан да этедиле. Жашау алгъа барады, тюрленеди заман, жырлагъа къошулгъан, къоратылгъан да этиледиле, алай бизни тарых жырлагъа суймеклигибиз къурумайды, таркъаймайды. Таулу халкъны жашауу халкъ жырлада суратланады эм аны себепли, биз малкъар халкъ жырла миллетибизни тарыхы болгъанын билебиз. Малкъар халкъны «Сёз-кюмюш, жыр – алтын» деген нарт сёзю барды, ол таулу халкъ жырны къалай багъалай билгенин кёргюзтеди. Мен ийнанама, сиз халкъ жырлагъа тынгылап, окъуп мындан ары да халкъыбызны тарыхын иги билиригизни, Туугъан жеригизни андан бек багъалай биллигизни.

Интерактив къангада Отарланы Омарны суратын, кёргзтюп малкъар халкъ жыргъа сабийле бла бирге тынгылау эм аны усталыгъын чертиу.

Юйге дерс: Халкъ жырланы жырлаучу Отарланы Омарны юсюнден хапар жазып келирге.